

Fodor András

A SOMOGYI DIÁK

Naplórészletek, 1945. Ősz

IX. 26. Szerda. Kaposvár

Meghívtak 5 órára a Kisgazdapárt ifjúsági szervezetébe. Egy négy-öt éves érettségizett púpos fiú - talán Kispataki József - akar velem beszélni. Meglehetősen szerény a kívánsága: verseket kér a valamikor megjelenendő faliújságjuk részére. Egyedül járkálok a Fő-utcán, amikor egy ötödikes fiú lép mellém. Nemrég bukkant föl, valahonét a Bácskából jött, Fehér Kálmánnak hívják. Igényesen, értelmesen beszél: elmondja, milyennek látja ő a Kisgazdapárt programját, melynek maga is tagja. Eszerint csak az vezette a pártba, hogy onét nyelvet öltessen a kommunisták, és általában a baloldali Magyarország felé. Mert szerinte csak az dolgozik okosan, aki így cselekszik. Indulatát meg tudom érteni, anélkül, hogy sebtiben ráragasztanám a „reakciós” megbélyegzést, de csaknem értetlenül állok az ismétlődő szörnyű meghasonlás előtt: megint csak szél és ellenszél van, mely a segítségre váró földön az utolsó zöld szálát is elpusztítja.

Némi megnyugvást keresve benézek a Nemzeti Parasztpárt heti gyűlésére. Egyed Gyula osztálytársam volt Győrffyba bátyját és apját halom beszélni mintegy negyven, Javaraszt értelmiségi előtt. Egyed bácsi, a párt elnöke, kovácsmester volt s az ipartestületnek is elnöke. Az ő szavainak meggyőző heve tetszik. Sipos főjegyző is, ki a város legismertebb versmondója. Ő azt fejtegeti, hogy a párt vezetőinek vigyázniuk kell arra, hogy a nemzeti jelleg sohase sikkadjon el.

IX. 27. Csütörtök. Kaposvár

Eménytelen iskolai nap. Délután sajnós, megint futbaloznunk kell. Azért vagyok nyűgös, mert a múltkori esések óta jókora gennyes seb van a könyököm alatt, féltő, hogy még valami komolyabb bajom lesz belőle. Rosszul is megy a játék, pedig az ötödik osztály az ellenfelünk. Tizenegyesből kapunk gólt, majd a második féldobban szögletűgásból. Mégis sikerül a veszett fejsze nyelét megmenteni: először én rúgok egy szép gólt, aztán Bácsai és Egyed, úgy hogy mégiscsak győzünk.

Egyeddel megyek haza a Petőfi utcába. Tanulni nem tudok, mert határozottan érzem: lázas vagyok. Majdnem százat ver a pulzusom.

Ma hallottam, hogy meghalt Bartók Béla. Nagyon-nagyon-nagy kár!

IX. 28. Péntek, Kaposvár

Reggel híre sincs láznak, rosszul lettem. A mindennapi kérdések óráján egyik osztálytárs szónokias fordulatokkal, hosszan beszél a parasztpolitikáról. Példálózásai közben valami városi tisztviselőre megjegyzi: disznó reakciós. Először Bolyó tanár úr tiltakozik, aztán Boross Péter jelenti ki: a szóban forgó R. úr igenis intelligens ember, vádlójánál mindenesetre jóval intelligensebb...

Délután ismét futball. Tartalékosan, gyenge csapattal állunk föl, kikapunk a nyolcadiktól. Felöltözködve, átnézünk a tenispályára, szemléljük a „zergetollas, teniszüts úrfiakat”. (A Kisgazdák ifjúsági szervezete adott ki olyan plakátot, miszerint a föntiek korszaka lejárt... Népi Magyarországot kell építeni, amihez fúson gyorsan mindenki a Független Kisgazdapárt Ifjúsági Szervezetébe. Jellemző, hogy a néven nevezett ifjak már mind ott vannak.)

IX. 29. Szombat. Kaposvár

Könyvekért megyek Wilhelm Rudizhoz a Korona utcába. Hegedülés közben érem. Van valami különös szépség abban, amint vékony kezével lágyan fogja a hangszer nyakát, s nagy, széles fejét a zengő dobozra szorítja. Elkísérem a zeneiskolába. A Kossuth-téren nagy a készülődés a parasztpárt holnapi gyűlésére. Falragaszok hirdetik Erdei Ferencet, iskolánk volt növendékét, Sipos Gyulát. A Fő-utcán mindenütt Veres Péter vonzó arcképe látható.

IX. 30. Vasárnap. Lengyeltői

Fölkerékpároztam a faluba. Ott meghallhatom, amit Kaposban múltasztottam; Sipos Gyula beszél, amikor odaérek, utána csakhamar Erdei következik. Arcát kissé akaratosnak, erőszakosnak (belügyminiszterhez illőnek?) látom, de hangja barátságos. Politikai életünk két nagy eseményéről beszélt: a kapcsolatok felvételéről a Szovjettel és az USA-val, illetve a közelgő választásokról. Egy fához támaszkodva figyelem: szavait olykor megszakítja egy beszeszelt atyafi hangos közbekiabálása. „- Egy héten négyszer visznek robotba!” ...

Németh István Péter

EGRY JÓZSEF ÉGI TANMENETE

egy
 becehegyi poéta
 kinek még a
 bajusza is távolkeleti
 lila leplű Fuzsijamának
 látta Gulácsot
 hát máshogy
 nem is szabadna festeni
 mi él szorong alatta
 bazaltba -
 csak mint messzi japán
 barackfa-
 virágzaskor talán

aki
 nem tékozolna ki-
 kevert színekből kilószám
 ahogy csendképeire pazalta
 más mester jó Cézanne - -
 csak úgy ameddig
 föld víz levegőig érnek
 papíron vagy vásznon
 maradjon fehérnek
 a fehér hogy fénynek látsszon
 a fény
 a fehérén izzó alap
 min szétömlni hagyd
 mind a sugarat—
 ha kész vagy vele
 mert még hozzá se fogtál
 ám sejtéd már mi lélek
 szorong a bazaltban
 rajta

mond
 bátran loccsintsuk rá
 a Balatont
 vegyük
 hozzá a hegyeket
 együtt
 hadd sisteregjenek - -
 ne félj
 dió-törékeny homlokkal én
 is ott állok majd
 az elemek
 között fogok állani
 veletek
 kifejérülvén
 fényben
 a fény—

Nyári László AKI LÁT

ó nap

fáradhatatlan mosónő
megfürösztess minket a fényben
le mosod rólunk az álmok
fanyar páráit aztán
a szélbe lötytyinted
tegnapunktól szürke mosóvized
de nem tisztíthatsz meg
már gyermekként is úgy élünk
mint az aggok
emlékeink gólyalábain
egyensúlyozunk a halál felé
akár a magzat álmodunk a fényről
de nem látunk reggel mikor fölénk hajolsz
lelkünk szennyét nem tudod lemosni
azért csak fürössz
fürössz
mert lehet köztünk egy
aki tisztább
aki lát

PO CSÜ-JI

a hegyre mennék
de utamat állja
egy mandulafa kopaszon
szemem lehunyom
a jövő enyém
a hegyre mennék
de szembe jön ő
kezem megfogja
vezet a völgybe
s fenn a csúcs
lépteim hiába várja
s tekintetemre a messzeség
hiába vetne béklyót
nem vagyok ott
szobám a völgy
emberi nyüzsgésbe
falazottan rejti:
barátaim körében
szótlanal
papírvirágokat hajtogatok
a mandulafának

„Ingyenes fogatokat állítanak ki...” A legmulatságosabb, amikor Erdei éppen arról szól, a választásokon most is lesznek fortélyok, amire az ön emberem bemonddja: „- A finóktól is szolgáltatassák be a tejet!” Nagy nevetés, Erdei nem érti, megismételteti a bemonddást. Ő is nevet: „- Szerencsére az nem az én szakmámhoz tartozik.”

X. 3. Szerda. Kaposvár

Zord matematika tanárom, Tihanyi, azzal ijeszt, hogy engem szerencsétlenség fog érni. Ő lesz az autó, mely engem elgázol. Érdekes, hogy a Kis Újságban olvasható egy hír, miszerint Berda József munkásköltőt elgázolta egy autó. Úgy látszik, ilyen a költősors mostanában.

X. 6. Szombat, Buzsák, Lengyeltóti

Ma Buzsákba megyek át nénémekhez, kerékpáron. Hideg szél fúj a Balaton felől s bár a széles-tágas rét zöld még, fázósan borzong rajta két legelésző tehén, s a távoli hegyek valószerűtlenül kéklenek.

Telefonos oroszaink Tótiiban még megvannak. Múlt héten járt itt Vaszilij, a pálinkás hiéna, tegnap meg Misa jött meg, igencsak elanyátlanodva. Nem is tett egyebet, mint ment a hegybe a kipróbált zsenához s berúgva jött haza. - Ne haragudj Mamása, mondta, amíg a te főztödöt ettem, ilyen kalandra nem is áhítottam. A szentlőrinci mamika azonban rossz volt, nem is főzött...

X 15. Hétfő. Kaposvár

A mai nap nevezetes: egy éve volt a nyilasok hatalomátvétele. Szálasi és társai most Budapesten bírják előtt állnak. Tempora mutantur. (És nem tompora, ahogy a SZIM /Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom/faliújságján olvasható.)

Mondják, kommunista tüntetés volt a Kossuth téren, meg akarták ölteni Vidovicsot, a kiscigazda főispánt. Pocsékul mennek a dolgok Pesten is, ahol pedig a Független Kiscigazdapárt a szavazatok több mint felét szerezte meg. Baj lesz végül a kommunista-gyűlöletből is, de semmiképp sem válik kommunista-imádatává. Egyébként csak minél távolabb a politikától!

Az árak vérszesen emelkednek. A könyvek szorzószáma már 70, de 100-ról is beszélnek. Hozzávetőleges számítással jövő áprilisban már milliósokkal szorzunk.

X. 18. Csütörtök. Kaposvár

Először van angolóránk. Az újonnan jött tanárnő, egy Végh Zoltánné nevű, negyven körüli, jó megjelenésű, kedves hölgy. (El is nevezik csakhamar Red Lady-nak...) És milyen jól tud angolul!

Óra után, a tízpercekben, osztályunkon a kamaszörület jelei mutatkoznak. Egy mindent kiíró német-magyar szótár forog közkézen, a fiúk hahoztázva röhögik a leleteket. Később meg a színésznek készülő Fülöp Miska nyelvutánzó készségét.

X. 28. Vasárnap. Kaposvár

Ébredés után Wilhelmhez menet a Berzsényi utcába kanyarodom. Élvezem az őszi napsütést, szinte vakít a fény. A házak fölött is fényes kőd úszik, a járdák pedig tele vannak hulló levelekkel. Szemben velem az utcán éppen Nagy Imre, az innét származó kommunista földművelési miniszter száguld autójával. Délelőtt a Kossuth téren az ő népgyűlése zajlott, utána a boglári Varga Béla beszólt a kiscigazdáknak. Hülyeség ez az egész huzakodó pártpolitika.

A politika megy a maga útján, a vonatok viszont leálltak. Holnaptól hatnapos iskolai szünet lesz. Gyalog kell hazamennem Lengyeltótiiba.

XI. 4. Vasárnap, Buzsák

Félnegy felé kerékpáron hajtok át nővéremekhez. Ma van a vidéki választások napja. A jegyzőségi vacsora után esperes úrakkal együtt várjuk a helyi eredményeket. Csak éjfél után kezd kialakulni az összkép, a végeredmény pedig csak félkettőkor lesz ismeretessé. Magyar Kommunista Párt 36; Polgári Demokrata Párt 33; Szociáldemokrata Párt = 209; Kiscigazdapárt 1154; Nemzeti Parasztpárt = 9. A két utolsó szám különösen jellemző. A kiscigazdák boldogok. Örömmükben itt azért osztózom, mert ezek az emberek legalább lelkesek, becsületesekek. Sajnos, nem tudják, hogy nem egészen rajtuk fordul a kocka, hogy semmivel sem lesznek mostantól többek, jobbra érdemesebbek, mint eddig voltak.

XI. 9. Péntek. Kaposvár

Jó, hogy otthon nem tudják, milyen viszonyok közt élek itt a villany nélküli, udvarra nyújtózó, földszintes, városzéli házban. Kiss néni ugyan áhítatosan gondomat viseli. (A széles arccsontú, apró özvegyasszony, meg olykor

idelátogató Mózes bátyja is olyan, mintha minap jöttek volna Árpád törzséből.) Hanem a kettős ágy enyémmel szomszédos szalmazsákján olykor a néni lánya is bonyolítja szerelmi idilljeit völlegényjelöltjével. Ráadásul mostanában mind gyakrabban jár át a szomszédból a nálam csak két évvel idősebb, fehérbőrű, csinos Rózsika. Ma például, ahogy este hétkor benyitok a gangról a sötét konyhába, valami gyanúsat sejtek. Valóban, fekszik valaki a heverőn. Amikor Ica megtapintat a velem a takaró alatt lapító kilétét, Rózsika fogja meg a kezemet s odahúzza meleg nyakába az álla alá...

Rengeteg tanulnivalóm van holnapra. Egy angol verssel az állandó légköri zavarok közt másfél óráig kínlódom.

XI. 10. Szombat. Kaposvár

Iskola után Eged Gyuszival ballagok hazafelé. Télikabátban, sapka nélkül, az esős, hideg időben, összehúzózkodva megyünk. A szabad vélemény-nyilvánítás csodjéről elmélkedem. Az egyik végétől a másikba estünk. Sőt! Régen még néhány vonatkozásban tárgyilagosabb volt a kritika. Miért nem lehet például egy vacak orosz filmre azt mondani, hogy ez valóban rossz? Hogy leszünk itt a demokráciával? Sajnos, az is nagy baj, hogy az ember nem szólhat meg közvetlenül. Mihelyt valamit szíve szerint kimond, abba rögtön belékapaszkodnak, erre-arra tépik, magyarázzák. Becsültnivalók lennének azok az emberek (talán Szabó Dezső volt ilyen?), akik mit sem törődve szavaik visszhangjával, visszautasítják a magasztalókat s közönyükkel figyelmen kívül hagyják a gyalázkodókat.

XI. II. Vasárnap. Kaposvár

Wilhelm Rudi ül nálam délután. Előkerülnek gépelt verseim. Rudi néhány részletkritikával megnyugtat, hogy írásaim, különösen a legutóbbiak pályakezdsnek igazán elsőrendűek. Végül ő is javasolja, minél előbb írjam meg a tervezett levelet Takáts Gyulának, azzal a céllal, hogy bemutathassam neki termésemet.

Az ajánlatot megszívulva mindjárt fogalmazni is kezdem a levelet, közben azonban megjön a házilány és handabandázik, hogy a völlegény le van tojva, megfelelőbb lesz az utódja, aki mostanában üldözi szerelmével...

Végre tisztázni tudom közlendőmet, melyekbe befoglaltam a közeledési szándék indokait is: egyedüllétemet, s hozzáértő felnőtt hiányát. Végül elnézést kérve bizalomindítványom esetleges sutaságáért, így fejezem be soraimat: „A kincset fogom. Szeretném megérdemelni, hogy kinyíljon az ajtó. F.A., aki ezúttal nem diák.”

John Keats **La Belle Dame sans Merd** versével vesződöm. Szeretném lefordítani, de nagyon nehéz.

XI. 13. Kedd. Kaposvár

Tegnap végre sikerült megbirkóznom a Keats verssel, Rudi pedig egy korábban tanult költeményéről, az **A Thing of Beauty**-ról írt esszéit. A mai angolórán előbb Rudi írása, majd az én fordításom is elhangzik. A Lady megörvend s a vers végén lelkesedve mondja: Good!! Very good!! - Be kellene küldeni valahová. De hová?! Ha a név nem nyom a latban, háládatlan dolog az ilyen kísérlet. - Önképzőkörön fel kéne olvasni. - Nincs önképzőkör? Miért? Nincs a nyolcadikosokban kedv eziránt? - Magukban van, csináljuk meg! - Nincs tanár? Én elvállalom a dolgot... Lapot is kellene indítani! Nincs papír? Plakátra van? - Drága? Mindenkinek van annyi pénze, hogy megvegye azt lapot...

Ilyen nyíltan, bátran, kedvünkre valóan eszmélkedik a Lady. Megbeszéli a tanárokkal és az igazgatóval - ígéri - és jelzi majd, mihelyt lesz valami eredmény. Okosan teszi. Kell ez nekünk.

XI. 14. Szerda. Kaposvár

Délután énekórára vagyok hivatalos. Korán változó hangom miatt már 1941 őszén kimaradtam a kórusból. Jól esik most újra átélnem Gelléri tanár úr, a régi Hobogász kissé mulatságosan pózós mozdulatait, miközben szinte elárasztanak a közös éneklés jó emlékei, „A Vidrócki híres nyájától” Haydn „vidám földműveség”...

XI. 15. Csütörtök. Kaposvár

A második óra után angolból dolgozatot írunk, majd sorba állítanak bennünket és irány a Törvényszék. Ki kell ürítenünk az épületet, mert orosz katonaság költözik belé. Következésképpen a vármegyeházán, meg a süketnémák intézetében is munkálkodnunk kell, emelgetni, cipelni a poros nehéz tárgyakat. Nem hiába mondja Wilhelm, ha visszagondolok hajdani diákéveimre, úgy emlékezem majd a teljes nyolc évre, mint örökös cipekedésre.

Kerék Imre

SOMOGYI DAL

Somogy szülőföld
kék párafátyol
elföd előlem
bújtat a távol

de éjszakánként
madárzsivajból
nyír suhogósból
álmom kirajzol

varázsol elém
borókás lankát
holdsütött völgyet
patak szalagját

s hallani vélem
ért makkot ejtő
tölgyekkel zúg egy
hajdani erdő

s mágnes-erővel
hívogat egyre
zsombékos berkek
zöld tiszta csendje

zselici dombok
íves hajlása
Kapos ezüstje
napszőke Dráva

s Csurgó és Nikla
Vízvár Háromfa
harangja szólít
zuhogva-bongva

Németh J. Attila

NYÁRVÍZ

kékhusu pára omlik a nyárba
 reccsen a napfény és bogarakként
 mind ami hírlík potroha nyílik
 fordul a fényre tudja mivégre
 leplezi titkát még nem alítják
 sorsom a tények furcsa szövétnek
 feslik az erdő hegyre tekergő
 útszalag ázik szél kaparászik
 elhal a légben rossz tüdejében
 füled e gyárnak mondd kire várjak

kékhusu pára rést üt a nyárba
 pillaközön illatozón
 habzik a hársfa

HALVACSORA

annyi szem nem látta szó
 annyi fül nem hallotta kép
 kékestű haladnak koporsó
 lesz bordáim varsája épp

s elmerül mint a gondolat
 csitulva szép szíren-beszéd
 vizes testedre ing tapad
 hiába-vágy és mégis ép

ficánkol csapdos ott belül
 s a víz a hallá ikrásodó
 szájjig ér és észrevétlenül
 szálkás testem belepi a só

Útközben találkoztunk Takátsccsal, jelezte, hogy megkapta leveletem: •
 Majd hozd el az egyik nap... - céloz a megmutatandó versekre.

XI. 16. Péntek. Kaposvár

Magyarórán hirdetést közölnék: vasárnap délelőtt tízkor önképzőkori alakuló gyűlés. Ladynk nem feledkezett el az ígéretéről. Úgy látszik, most tárgyalták meg az ügyet a magyartanárok.

XI. 17. Szombat. Kaposvár

Nedves, kellemetlen reggel. Az Esterházy utca túloldalán menve, éppen szembe jönnek velünk a gimnazista lányok. Csúnyácskák is edesek is így közelről. Köztük van első nagy szerelmem, a Németh Klári.

Kedvenc tanárnőnk, Végh Zoltánné, egy angol önképzőkör tervét ismerteti: a magyar mellett mért ne alakíthatnánk meg holnap azt is? Ezen kívül még az általa vezetendő francia- és eszperantó-tanfolyamokra is föl hívja figyelmüket.

A második óráról ismét elviszik a népet közmunkára. Néhányan már tegnap is ledolgoztuk a mai porciót, fölmentjük magunkat a robot alól. A magyar után a történelemóra is elmarad. Takáts bejön, majd mérgeledve kifordul. Utána megyek a folyosóra és átadom kézirataimat. Barátságosan és neheztelően veregeti a tarkómat: - Hát mért nem hoztad el eddig? ... Majd átnézegetem őket, aztán egyik délután, amikor én is meg te is ráérünk, bemegyünk a tanári szobába és megbeszélgetjük. Nagyon szívesen foglalkozom ilyesmivel.

Kettesével ugrálok át a lépcsőket. Hiába is tagadnám, ez öröm.

XI. 18. Vasárnap. Kaposvár

Az istentisztelten ma nemigen figyelek a prédikációra, annál inkább foglalkoztatnak az önképzőkori választások. A VII. VIII. osztály csaknem teljes számban megjelenik a gyűlésen. W. Rudi mellett ülök, mögöttem Egyed Gusztí vitatkozik Kaiser Ottóval, a legutóbbi katolikus főpapi pásztorlevélről.

Vajda János, az önképzőkör „Atyaistene” és négy másik tanár jelenik meg a színen, köztük Végh Zoltánné. Elnöki tisztre nekünk nem tetsző módon -, a tanulmányi eredmény alapján jelölte Vajda a két nyolcadik osztály legjelesebb tanulóit. Mi, hetedikesek döntjük el, hogy Keszthelyi Lajos legyen a befutó, mert őt valahogy társadalmilag is közelebb érezzük magunkhoz. A főjegyző eleve a nyolcadikból választható (Rottensteiner Richard), az aljegyzőségre, fő és alkönyvtároságra, mi hetedikesek vagyunk jelöltek. Az utóbbi tisztségre öt közül én kapok legtöbb szavazatot. Ez lesz a legkönnyebb megbízatás, mert a Virág Benedek Önképzőkörnek egyelőre nincs könyvtára.

Ezek után az angol önképzőkör tisztikarát választjuk. Elnök: Hoyos, a nyolcadikból, alelnök: Wilhelm, a jegyző pedig - a Lady részrehajló bizalma folytán - egy pont különbséggel én leszek.

Délután ellátogatok Rudihoz. Az ősztön és az ész viszonyáról vitatkozunk. Később moziba kísérve a fiút, szóba kerül kettőnk egymásra gyakorolt hatása. - Bevallom, néha vigyáznom kell, gondolatvilágod ne kerítsen be egészen - Vigyázz is, az nem jó dolog. - Van azonban jó is benne: Sokat tanulok tőled. - Hogyne - bólint Rudi -, tanulhatsz tőlem tárgyilagosságot, szilárdságot, ha ki kell állni valami mellett. Én azonban egészen mást tanultam tőled. - Mégpedig? - Először is, élni némi érzéki életet, aztán magamat értékelni, hinni az élet valamiféle jelentőségében... Egyáltalán, ha ki fogok emelkedni, az csak nekem lesz köszönhető.

Hideg novemberi este van... hideg... Sietnek a percek, viszik a szót, de emlékek láthatatlanul is örök jelként vésődik a lélekbe.

Próbálok este olvasni. Kodolányi, Kovács Imre könyvei után Németh László A minőség forradalmának III-IV köteténél tartok. Nem győzők ezekkel a tanulmányokkal betelni.

XI. 25. Vasárnap. Kaposvár

Havas zúzmara esik, amikor fölkelek, később már csak hó. Az első hó! - hurrázhatnék, de nem sok okom van rá, mert a cipőm talpa beázik. Tele van a város szállingózó orosz katonákkal is. (Minap a cukorgyár körül egész autószerelőket láttam.)

Ebéd után négyen ülünk az ágyon: a néni lánya és visszatért vőlegénye, Rózsika meg én. A jegyespár vidáman csókolózik s biztat bennünket is hasonló műveletre. Majdnem lesz belőle valami, Rózsika ugyanis hideg kezével, ujjaiával, minduntalan az én meleg arcomat hűti. Később vadabb lesz, birkózni akar velem, én azonban nem állok ellent. Kellemes így is, amint különféle csalafintasággal, fejemet magához szoríthatja. Egyszer - ott ahol SzDP-jelvénye (Szociáldemokrata Párt) fölkarcolja homlokomat -, meg is csókol.